

Dostlarım John Carswell ve Michael Rogers'ın Ardından...

Nurhan Atasoy¹

Londra'ya ilk gittiğimde orada ne bir tanıdığım ne de bir arkadaşım vardı. Nerede ve nasıl tanıştığımı hatırlayamadığım kadar kadim dostum olan John Carswell (1931-2022), son derece sıcak bir şekilde benimle dostluk kurdu, zamanla eşi Peggy de bu dostluğumuza refakat etti. Hemen beni evlerine yemeğe davet ettiler. Evleri de kendileri gibi sıcacıktı. Kapıdan girer girmez tahnit edilmiş koca bir fil sizi karşılıyordu. Ben gittiğimde üzerimden çıkardığım paltomu filin üzerine attılar. Fil vestiyer görevi görüyordu. John ve Peggy Beyrut'ta iken (1956-1976), bir üniversite taşınırken bu fili atmaya karar vermişler. John bunu duyunca file sahip çıkmış. Beyrut'tan Londra'ya taşınırken bu arkadaşlarından da ayrılmamışlar ve fili beraberlerinde Londra'ya nakletmişler.

John'un Londra'daki evinde, oturma odasında oturduğumuz kanepeleri John bizatihi yapmıştı. John'un her daim giydiği o güzelim çiçekli gömlekleri, Peggy evindeki küçük dikiş odasında dikiyordu. John da kitaplarla dolu çalışma odasında araştırmalarını yapıyor ve akademik yazılarını kaleme alıyordu. Yemekleri Peggy, John ile birlikte pişiriyorlardı ki bunlar çok lezzetliydi. Karı – koca, sokaklarında yatan evsizlere hergün çorba götürerek onlara ikram ediyor ve böylece karınlarının doymasına vesile oluyorlardı. Peggy haftanın belli günlerinde herhangi bir hastaneye gidip kimsesizleri ziyaret ederek onlarla yakından alakadar oluyordu. Onların bu yanlarını herkes bilmezdi. Ben de onların evinde yatılı misafir olduğumda şahit oldum.

Dostluğumuzun başlangıcına kadar Ermeni sanatı ile ilgilenen John beni tanıdıktan sonra Türk sanatına ilgi göstermeye başladı ve asıl ilgisi olan çini sanatının Türkler tarafından yaratılmış olan eserleri üzerinde araştırmalar yaparak çalışmalarını sürdürdü. Şimdiye kadar dile getirmediğim bir konudur bu. Bilim adamlarının kurdukları dostluk ve samimiyetin birbirleri üzerinde nasıl etkili ve yön verici olduğunu böylece ben yaşadım.

¹Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü Emekli Öğretim Üyesi

John son yıllarda maalesef hastalanmış idi. Parkinsonu da vardı ve gittikçe artıyordu. Fakat John tüm Türk sanatı kongrelerini hiç kaçırmadan, hastalığının ilerlemesine rağmen takip etti. Çok mütevazı ve fevkalade yardımsever, bilim adamlığının yanında insani hasletleri çok yüksek ve kuvvetli bir sanat tarihçisiydi.

John akademik çalışmaları için Türkiye'ye sık sık gelirdi. Kütahya çinileri üzerinde geniş araştırması vardı ve bu araştırmasını *Kütahya Tiles and Pottery from the Armenian Cathedral of St. James, Jerusalem* başlıklı kitapta yayınladı. Ama asıl ilgi duyduğu şey bu çinilerdeki kültür alışverişi idi. Nitekim bir İstanbul ziyaretinde benimle birlikte Muradiye Camii'nin çinilerini çalışmak üzere Edirne'ye gitmek istedi. Fotoğrafçı Selamet Taşkın ile beraber bir arabayla Edirne'ye gittik. Orada çok verimli bir çalışma yaptık. Çinilerin sonradan başına gelecekleri biliyormuşçasına tüm resimlerini Selamet'e çekti. Bu güzel, Çin etkisi gösteren çiniler cahil ve vandal define avcılarının hedefi oldu ve bütün duvar çinilerini kırarak altında hazine aradılar. Çalışmalarında bu çinilerin tamamını göstermek isteyenlerin ellerinde fotoğrafları yoktu. Bu bizim çektiğimiz resimler araştırmacılara ana malzeme oldu.

Michael Rogers'ı (1935-2022) ilk defa olarak British Museum'da, *Oriental Studies*'de Basil Gray (1904-1989) ile birlikte tanıdım. Basil Gray yanına rahatça yaklaşamayacak tavırda ve fevkalade mühim bir müzeci idi; Michael onun yanında asistan gibiydi. Orada görmek istediğim yazmaları bana çıkardı ve dostluğumuz öylece başladı. Michael çok geniş kültür yelpazesine sahip bir insandı, ansiklopedik bilgisi de pek kuvvetli biriydi. Bildiği yabancı lisanlar ise saymakla bitmez. Bunların arasında Türkçe de vardır ve Türkçesini ilerletmek için benimle ve diğer gördüğü Türklerle ısrarla Türkçe konuşurdu. Türkiye'ye gelip gittikçe ben ve başka arkadaşları ile dostluğunu ilerlettikçe Türk sanatı ile daha çok alakadar olmaya başladı. Zannedirim ki Arapçayı da 1965-1977 yılları arasında Kahire'de Amerikan Üniversitesi'nde ders verdiği sırada öğrenmişti. Osmanlı saray giyimi, minyatürleri gibi konuları çalıştı ve Türk meslektaşları ile birlikte yayımladı. *Islamic Art and Design* (1983) ve *Suleyman the Magnificent* (1988) gibi sergilerin küratörlüğünü yapmış ve kataloglarının hazırlanmasında emeği geçmiştir.

Onun herkes tarafından bilinmeyen yönünü evine davetli gittiğim ve hatta yatılı misafir olduğum zamanlar gördüm. Çok güzel ve lezzetli yemekler yapardı. Evli değildi, evini tek başına çekip çevirirdi. Küçük evde çok hoş bir piyanosu vardı ve pek güzel piyano çalardı. Evinde ağırladığı her konuğa piyano çalmazdı fakat ben gittiğimde hep çalardı ve çoğu zaman küçük radyosundan Londra radyosunun klasik müziği yayınlarını dinlerdi. Küçük evine kitaplarını sığdırabilmek için raflara kitaplarını çift sıra dize ve böylece hem raflara daha çok kitap yerleştirir hem de kısıtlı yerden tasarruf ederdi. Özel hayatını herkese açmaktan hoşlanmayan bir tabiatı vardı ama beni birçok dostundan ayırmıyordu. Beraber konserlere, operalara hatta ben her şeye meraklı olduğumdan kilise ayinlerine bile giderdik.

Son işlerinden biri de 1991-2000 yılları arasında SOAS'da profesörlüktü. Oradan emekli olunca fevkalade çalışkan biri olan Michael Rogers, Nasser D. Khalili koleksiyonunun araştırmacılarından biri oldu. Orada birçok eseri tasnif ederek kataloglanmasında görev aldı.

Onun nasıl çalıştığını yakından izlemek UNESCO'nun İslâm sanatı ile ilgili bir projesine birlikte davet almamız ve beraber çalışmamız neticesinde şahit oldum. Bir komisyon kurulmuş ve İslâm sanatı ile ilgili birçok araştırma, yayın ve sergi yapmamız istenmişti. O komisyonda üçüncü bir şahıs da vardı. Ancak kendisi yalnızca bazı toplantılara katıldı. Michael ile ben bu proje için çok çalıştık ve UNESCO'nun yarım kalan birçok projesi gibi olmadı. Projenin tamamlanması için Michael ile bu işi üstlendik ve yaptık.

John Carswell ve J. Michael Rogers hem İngiltere'de, Londra'daki ilk dostlarım olmaları hasebiyle hem de Türk sanatına olan katkıları sebebiyle ikisinin de peşi sıra vefat haberlerini almak beni çok derinden üzmüştür.

